

## Motion till riksdagen 2019/20:283

av Jon Thorbjörnson m.fl. (V)

# Överskuldsättning

---

## 1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att huvudregeln för betalningsplanens längd vid skuldsanering för privatpersoner minskas från fem till tre år med två betalningsfria månader och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag på konkreta förebyggande åtgärder mot överskuldsättning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en barnkonsekvensanalys och lämnas förslag som förbättrar situationen för alla de barn och unga som lever i familjer med överskuldsättning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att det införs en slutlig preskriptionstid för skulder och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör lägga fram ett förslag som innebär att sms-lån och andra snabb lån förbjuds, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

## 2 Inledning

Överskuldsättning är en katastrof för dem som drabbas och särskilt för dem som fastnar i skuldfällan under lång tid, s.k. evighetsgäldenärer. Anledningen till överskuldsättning varierar självklart, men orsaken är oftast personliga tragedier som arbetslöshet, skilsmässa, sjukdom eller konkurs. Kronofogdemyndigheten beräknar att det finns ca 400 000 överskuldssatta i Sverige och att den siffran varit ganska konstant under de senaste tio åren.

Överskuldssättning har ett högt pris för både den enskilde och samhället. Överskuldssatta personer har t.ex. sämre hälsa och arbetar mindre än genomsnittsbefolkningen. Förutom konsekvenser för enskilda har undersökningar visat att samhällets kostnader

för överskuldssättning kan vara så stora som 30 till 50 miljarder kronor (Kronofogdemyndigheten 2008). Socialstyrelsen beskriver i en utredning från 2013 att barn som växer upp i överskuldssatta familjer drabbas hårt av ett mycket utsatt ekonomiskt läge och menar att dessa familjers livsvillkor sannolikt hör till de sämre i samhället.

Vänsterpartiet ställde sig bakom och välkomnade den nya skuldsaneringslagen (2016:675) som bl.a. innebär att det har blivit enklare att genomföra och få skuldsanering. Lagen innebär att betalningsplanen i fler fall ska kunna bestämmas till kortare tid än fem år, vilket vi anser är ett steg i rätt riktning. Vänsterpartiet menar dock att det finns utrymme för ytterligare förbättringar. Enligt vår mening borde betalningsplanen som huvudregel bestämmas till tre i stället för fem år. Sådana kortare betalningsplaner i kombination med två betalningsfria månader per år skulle ge ännu bättre förutsättningar för överskuldssatta att klara av en skuldsanering och få en andra chans utan alltför hård belastning på gäldenären och hans familj.

Närmare 40 procent av skuldsaneringsgäldenärerna har enligt den statliga utredningen Ut ur skuldfällan hemmavarande barn. Många av dessa barn förvägras rätten att leva normala liv. De har inte råd att spela fotboll för att fotbollsskorna är för dyra, eller gå i musikskola för att avgiften är för dyr, gå och fika med kompisar, gå på bio eller andra fritidsaktiviteter som kostar pengar.

En femårig betalningsplan innebär att många av dessa barn tvingas leva under mycket svåra ekonomiska förhållanden under större delen av sin barndom och uppväxt, vilket kan få omfattande negativa konsekvenser. Det är också viktigt att komma ihåg att de flesta överskuldssatta har levt på existensminimum under lång tid, även innan skuldsaneringen trädde i kraft. Det är också rimligt att ha två betalningsfria månader under skuldsaneringsperioden. Detta innebär att den skuldsatta kan få ett andrum vid två tillfällen i samband med sommar och jul. Det är något som särskilt skulle gynna barnfamiljer. Det kan betyda oerhört mycket om man som barn får göra en utflykt på sommaren eller få en julklapp till jul. Regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att huvudregeln för betalningsplanens längd vid skuldsanering för privatpersoner minskas från fem till tre år med två betalningsfria månader. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

### 3 Förebyggande åtgärder mot överskuldssättning

Vänsterpartiet anser att det förebyggande arbetet för att motverka överskuldssättning är av stor betydelse och i detta sammanhang spelar den kommunala budget- och skuldrådgivningen en central och avgörande roll. Då gäller det förstås att det finns resurser. Det är därför viktigt att landets kommuner tillhandahåller en bra budget- och skuldrådgivning med god tillgänglighet och hög kvalitet. Riksrevisionens granskning Överskuldssättning – hur fungerar samhällets stöd och insatser? (RiR 2015:14) visar att det finns brister i dagens system samt att kommunerna endast ägnar åtta procent åt förebyggande arbete.

En allt större andel av de som söker skuldsanering har spelskulder och det här är en grupp som riskerar att fortsätta öka. Kommuner och landsting har sedan 2018 ansvar för behandling och förebyggande arbete kring spelmissbruk och det behöver intensifieras. Vi ser också att såväl Konsumentverket som Spelinspektionen är viktiga för att

motverka oseriösa aktörer, spelreklamens utbredning och skydda konsumenterna mot riskfyllt spelande och i förlängningen överskuldsättning.

Vänsterpartiet menar att det är viktigt att bl.a. öka informationen och utbildningsinsatserna för att särskilt nå barn och unga vuxna. Även det civila samhället borde kunna bidra med insatser inom det förebyggande området. Det ekonomiska språket är för många svårt och ofta obegripligt, varför en bred folkbildningsinsats är av stor betydelse. Det finns redan i dag utbildningsmaterial i privatekonomi riktade till högstadie- och gymnasieskolan som tagits fram av Konsumentverket i samarbete med Finansinspektionen (FI) och Kronofogdemyndigheten.

I tidigare utredningar, såsom SOU 2013:78, har en rad olika förslag på förebyggande åtgärder lyfts. Att förstärka det förebyggande arbetet är en grundsten i arbetet för att förhindra att fler människor hamnar i skuldfällan. De åtgärder som vidtagits hittills har inte varit tillräckliga. Regeringen bör snarast återkomma med förslag på konkreta förebyggande åtgärder mot överskuldsättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

## 4 Barnkonsekvensanalys vid överskuldsättning

En grupp som drabbas hårt av överskuldsättning är barn. Barnombudsmannen har i samband med tidigare utredningar framfört kritik mot att barnens rättigheter inte blivit tillräckligt belysta. Det finns i dag alltför lite forskning om hur barn drabbas av överskuldsättning, och det krävs krafttag. Barns rättigheter och situation bör särskilt utredas, genom en särskild barnkonsekvensanalys för barn och unga som lever i familjer med överskuldsättning.

Socialstyrelsen beskriver i en utredning från 2013 att barn som växer upp i överskuldsatta familjer drabbas hårt av ett mycket utsatt ekonomiskt läge och menar att dessa familjers livsvillkor sannolikt hör till de sämre i samhället. Barnen upplever ofta att de väldigt tidigt måste sätta sig in i familjens ekonomiska situation, vilket kan göra att skola och fritid blir lidande. En del barn berättar att de känner sig utanför i skolan eftersom de inte kan följa med på olika aktiviteter. Forskning har visat att barn som vuxit upp i social utsatthet står inför en större risk att själva hamna utanför, i en liknande situation i vuxen ålder, jämfört med andra barn.

Rent generellt kan det sägas att reglerna i samband med överskuldsättning hittills inte har tagit tillräcklig hänsyn till barnens situation. Det är därför nödvändigt att belysa barnperspektivet på ett bättre och tydligare sätt för att bl.a. leva upp till barnkonventionen.

Under de senare åren har ett flertal lagändringar tillkommit för att minska möjligheterna att skuldsätta barn. Det förekom tidigare att barn hamnade hos Kronofogdemyndigheten med skulder för obetalda parkeringsböter, då föräldrarna registrerat bilen i barnets namn. I november 2003 fanns t.ex. nästan 5 000 bilar registrerade på drygt 4 100 barn. Den 1 juli 2007 ändrades lagen så att brukaren, inte ägaren, blev ansvarig för alla fordonsrelaterade skulder. Flera andra ändringar har även införts i föräldrabalken samt i bl.a. hälso- och sjukvårdslagen, tandvårdslagen, lagen om läkarvårdsersättning och lagen om ersättning för sjukgymnastik, som innebär att avgifter inom dessa områden tas ut av förmyndaren. Tidigare var det nämligen möjligt att avgifter för uteblivna besök debiterades barnen när de blev myndiga, något som

ledde till att flera ungdomar hamnade hos Kronofogdemyndigheten. I dag är möjligheten att skuldsätta barn mycket begränsad, men fortfarande förekommer det att barn av olika skäl blir skuldsatta.

I utredningen Överskuldsättning i kreditsamhället? (SOU 2013:78) framgår det att 75 procent av de omyndigas samlade skulder år 2010 avsåg obetalda skadestånd. Av dessa bar 25 procent ett solidariskt skadeståndsansvar. Det solidariska skadeståndsansvaret innebär att samtliga dömda gärningsmän blir gemensamt återbetalningsskyldiga. Betalningskravet kan riktas mot en av de dömda, som sedan får kräva de övriga på deras del av skulden. Motivet bakom det solidariska ansvaret är att den skadelidande ska få sina pengar så snart som möjligt, oavsett vem som betalar. Problemet är dock att det ofta är svårt för den som ensam betalat att få tillbaka pengarna från de övriga skadeståndsskyldiga. Detta kan vara särskilt svårt när det gäller omyndiga gärningsmän, varför enskilda ungdomar riskerar att hamna i långvariga skuldproblem.

Dessutom förekommer det att borgenärer kräver in pengar för fordringar som uppkommit före gäldenärens 18-årsdag. Kronofogdemyndigheten har själv, genom manuell kontroll av olika mål, undersökt antalet svaranden med en skuld som uppkom innan de fyllde 18 år, oaktat när fordringarna skickades in. Antalet ansökningar som riktades direkt mot personer under 18 år minskade med nästan 130 personer mellan 2011 och 2012. Mellan samma år ökade dock antalet ansökningar riktade mot 18–25-åringar (där skulden uppstod innan de fyllde 18 år) med drygt 110 personer.

Det förefaller således finnas en systematik i att borgenärer väljer att skicka in fordringar först när gäldenärerna fyllt 18 år, trots att skulden uppkommit när gäldenären var omyndig och således, enligt lag, inte kan ingå avtal.

Trots att mycket har gjorts för att minska risken för att barn ska bli skuldsatta, händer det fortfarande att barn blir skuldsatta och hamnar hos Kronofogden. Det borde inte behöva hända i Sverige i dag. De flesta barn drabbas dock indirekt av överskuldsättning genom att de lever i en familj där en förälder eller båda föräldrarna är överskuldsatta. Närmare 40 procent av alla skuldsaneringsgäldenärer har enligt den statliga utredningen Ut ur skuldfällan hemmavarande barn. Många av dessa barn växer upp under mycket knappa ekonomiska förutsättningar och förvägras rätten att leva ett normalt liv. Det kan handla om att familjen inte har råd att köpa fotbollsskor, så att barnen inte kan vara med och spela fotboll, att barnen inte kan spela ett instrument därför att familjen inte har råd med avgiften till kulturskolan, eller att barnen inte har råd att gå på bio eller fika med sina kompisar eller ägna sig åt andra fritidsaktiviteter som kostar pengar.

Ett annat exempel på hur barn drabbas indirekt är i samband med löneutmätning, då föräldrar som är överskuldsatta inte får tillgodoräkna sig kostnader för att kunna betala underhållsstöd. Inte heller kostnader för umgängesresor godkänns som en utgift vid löneutmätning, vilket kan få till följd att föräldrar inte har råd att besöka sina barn. Det är inte rimligt att skuldsatta föräldrar inte kan besöka sina barn eller barn inte får träffa sina föräldrar när de lever på en annan ort.

När det görs en barnkonsekvensanalys är det därför viktigt att se hur överskuldsättning drabbar barn både indirekt och direkt. Det bör därför göras en barnkonsekvensanalys och lämnas förslag som förbättrar situationen för alla de barn och unga som lever i familjer med överskuldsättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

## 5 Slutlig preskriptionstid

I den senaste utredningen Överskuldsättning i kreditsamhället? (SOU 2013:78) föreslås att det ska införas en slutlig preskriptionstid för skulder, motsvarande det system som finns i Finland. Det skulle innebära att preskriptionstiden börjar löpa tre månader efter att betalningsfastställelse beslutas och att det sedan finns två preskriptionstider för slutlig preskription, 15 eller 20 år. När en fysisk person förelagts betalningsskyldighet till en juridisk person är preskriptionstiden 15 år. När en fysisk person har en skuld till en fysisk person, eller om skulden grundar sig på ett brott för vilket gäldenären dömts till fängelse eller samhällstjänst, är preskriptionstiden 20 år. Utredningen föreslog även att preskriptionsregeln för slutlig preskription inte bör gälla enbart nya, utan också existerande, fordringar.

För de överskuldsatta utan hopp om att någonsin komma ur en skuldspiral, som innebär att varje extra intjänad krona ska mätas ut, skulle en slutlig preskriptionstid ha stor betydelse för möjligheten till rehabilitering och omstart. En preskription skulle sätta stopp för en accelererande och alltmer omöjlig situation. För en svårt överskuldsatt person är skuldsanering en mera verkningfull, men också mera svåråtkomlig och svårgenomförbar, process. Slutlig preskription är således inte ett fullgott alternativ, utan ska ses som en komplettering till möjligheten att få skuldsanering. Dessa åtgärder står inte heller i vägen för varandra. En slutlig preskriptionstid syftar till att säkerställa att den som under många år levt med statliga tvångsåtgärder mot sig åtminstone ska garanteras att situationen inte hela tiden förvärras utan så småningom faktiskt kan gå åt rätt håll. Regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att det införs en slutlig preskriptionstid för skulder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

## 6 Förbjud snabblån

De som tar snabblån är oftast familjer med svag ekonomi och lägre återbetalningsförmåga, något som i sin förlängning kan leda till att familjen hamnar i en skuldfälla och riskerar att fastna i överskuldsättning. En rapport från LO visar att överskuldsättning är en tydlig klassfråga och vi ser hur låginkomsttagare, ensamstående, låg- och medelutbildade, sjuka, arbetslösa och hyrestagare är överrepresenterade bland de långvarigt överskuldsatta (Den bortglömda ojämlikheten, LO 2016).

Det cyniska är att många snabblåneföretag har som affärsmodell att rikta in sig på konsumenter med svag ekonomi genom att erbjuda snabblån till närmast ockerliknande ränta. Lån som alltså blir oerhört dyra. Det är inte ovanligt att den som tagit ett snabblån måste ta ett nytt snabblån för att betala det gamla och så är en fast i en ond cirkel.

Vänsterpartiet välkomnar den skärpta lagstiftningen när det gäller konsumentkrediter eller snabblån, som bl.a. innebär att företagen nu måste ha tillstånd av Finansinspektionen för att bedriva verksamhet och att Konsumentombudsmannen fått mer effektiva sanktionsmöjligheter när näringsidkare bryter mot bestämmelser om marknadsföring och avtalsvillkor i samband med snabblån (prop. 2013/14:107, bet. 2013/14:FiU14, rskr. 2013/14:206).

Det är positivt att riksdagen 2018 beslutade att skärpa lagstiftningen kring snabblån (2017/18:CU20). Tyvärr är dessa åtgärder inte tillräckliga utan mer måste göras för att skydda de allra mest utsatta konsumenterna. Vänsterpartiet vill få bort snabblånen helt

från marknaden. Sverige klarade sig före 2006 alldeles utmärkt utan denna typ av lån. Mot denna bakgrund anser Vänsterpartiet att sms-lån och andra snabb lån bör förbjudas. Regeringen bör snarast lägga fram ett förslag som innebär att sms-lån och andra snabb lån förbjuds. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

*Jon Thorbjörnson (V)*

*Momodou Malcolm Jallow (V)*

*Karin Rågsjö (V)*

*Vasiliki Tsouplaki (V)*

*Jessica Wetterling (V)*

*Maj Karlsson (V)*

*Mia Sydow Mölleby (V)*

*Linda Westerlund Snecker (V)*